

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת מכות - דף כג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

איסור מלאכה בחול המועד

דרש רב בשם רבי אלעזר בן עזריה, המבזה את המועדות כאילו עבד ע"ז, ומקורו ממה שסמכה התורה "אלהי מסכה לא תעשה לך" לפרשת המועדות. ביאר רש"י (ד"ה את המועדות) שהכוונה לחול המועד.

(ברוב הראשונים נזכר שהכוונה לחול המועד, ובש"ת מהר"ץ דושינסקי ב, קח, נקט מדקדוק הלשון "מועדות" שלשון זה לא נמצא לגבי יו"ט אלא לגבי חולו של מועד, וכך כבר ציינו בריש מועד ימים שאנו קוראים חולו של מועד והן הימים שבין כל מועד ומועד. וביאר התוס' יו"ט, היות ולא מצאנו בלשונות שנזכרו במשניות, לשון "חול המועד", נקרא חול המועד בשם "מועד". אף שהרש"ש ציין, שהרי בשלהי מסכת מגילה (ד, ב) לשון המשנה, "בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה". לכן מעמיד הרש"ש, שדברי התוס' יו"ט מתייחסים למשניות במסכת מו"ק, שבהם לא נזכר "חול המועד" אלא מועד.)

צריך ללבן בשרש האיסור האם הוא מהתורה או מדרבנן. במשנה בתחילת מסכת מועד קטן מובאר שמלאכת דבר האבד הותרה בחול המועד. ולכן מותר להשקות בין השלחין, הרגילה לקבל מים. ואם לא יסקה אותה, תאבד.

ביאר רש"י (ד"ה משקון) ע"פ המבואר במסכת חגיגה (יח, א), דכתיב "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך", מה שביעי עצור בעשיית מלאכה אף ששה עצורים בעשיית מלאכה, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששה עצורים בכל מלאכה, תלמוד לומר השביעי שביעי עצור בכל מלאכה, ואין ששה אסורה בחולו של מועד ואי זו מותרת, ומלאכה שיש בה הפסד אם אינו עושה אותה, כגון להשקות בית השלחין היתרו חכמים. עכ"ל.

מבואר מפשטות לשון רש"י שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מהתורה רק יש כח ביד החכמים להתיר מלאכת דבר האבד.

דבר זה ארוך בראשונים, מה המקור וגדר האיסור מלאכה בחול המועד. עיין בראשונים בתחילת מועד קטן, רא"ש ר"ן ועוד. וכן שם יא, ב. ועי"ע בתוד"ה תיפוק (ע"ז כב, ב) מחלוקת בין ר"ת להר"ר אלחנן אי מלאכה בחול המועד אסורה מדאורייתא או רק מדרבנן. שיטת ר"ת שאסורה רק מדרבנן. והר"א פליג מדברי הסוגיא במו"ק (יא, ב) פתח באבל וסיים בחוה"מ לא מבעיא קאמר לא מבעיא ימי אבלו דאסור דאסור דרבנן אלא אפי' חול המועד דאסור דאורייתא.

אולם ר"ת ס"ל שמוגדר דאורייתא, היות ויש לו אסמכתא מן התורה. אולם לאבל יש אסמכתא רק מדברי קבלה, א"כ בחול המועד יש לו ריק עיקר מן התורה דאיכא למויגד אטו יו"ט.

דעת ר"ת מתבאר ט"פ בחגיגה (יח, א בתוד"ה חולו) תוס' מוכיחים, שחול המועד אסור במלאכה מדאורייתא. וקשה לר"ת דא"כ דבר האבד וכמה מלאכת דשרינן התם היכי משתרי. וכי היכן מצינו איסור דאורייתא מקצתו אסור ומקצתו מותר וכי ועי"ש בעוד ראיות שהביאו.

ושם בתוס' הביאו את שיטת ריב"ם, שמלאכה בחול המועד, אסורה מדרבנן. נקט הרשב"ם בפסחים (קית, א) על דברי הגמ' כעין הסוגיא שלנו שאמר רב ששת משום ר"א בן עזריה את המועדות, כאילו עבד ע"ז. ופי' הרשב"ם (ד"ה כל המבזה את המועדות) שעושה מלאכה בחולו של מועד, דכתיב את חג המצות תשמור ונפקא לן במסכת חגיגה איסור מלאכה בחולו של מועד. וכן כפי שכבר נזכר ברש"י לפנינו (ד"ה את חג המצות) מפרש בחגיגה אם בראשון ובשביעי הרי כבר אמר הא לא בא להזהיר אלא על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה. ומבזה את המועדות פ"י רש"י חולו של מועד.

מדוע מבזה את המועדות כעובד ע"ז?

צריך להבין בדברי ר"ת מדוע המבזה את המועדות כ"כ חמור הגדרתו עד שנחשב ככופר בעיקר ועובד ע"ז. ולשון המאירי "כל המבזה את המועדות הרי הוא כעובד ע"ז מפני שיש בלזולן צד כפירה באמונת גמול ועונש ושנוי הטבעים וימשך מזה צד כפירה בחדוש העולם כמו שנועד למבינים". עכ"ל. לשונו של המאירי מעט סתום.

ואולי ניתן לבאר בדבריו ע"פ דברי הרד"ק ביחזקאל וכן, על הפסוק "וגם את זבחתו נתתי להם לאות בניו וביניהם" (כ, יב), שואל מדוע נאמר שבתוית בלשון רבים ולא בלשון יחיד. ביאר הרד"ק, כוונת הנביא להורות אף על שאר המועדות שנתן הקב"ה לישראל בתורת אות שהוא להם לאלוקים, שהוציא אותם ממצרים ונתן להם את שבת בראשית ואף את המועדות, מועד מועד בזמנן. ואפשר שזהו שורשם הפנימי של דברי המאירי שהמזלזל במועד מנתק את עצמו מאמונת הבורא ומיציאת מצרים.

במהר"ל (כאן בחיזוי אדות) ביאר כך, כי המועד הוקבע שיהיו חוגגין אל הש"י ועובדים עבודתו יתברך, והוא נקרא מועד מלשון "ונועדתי לך". כי השנים שהם מתחברים ומתועדים יחד נקרא מועד, וכן הרגל הוא שיהיה הש"י מתוועד עם עמו ומתחבר להם. ומי שמבזה את המועדות כאלו אינו רוצה בחבור הזה ומתדבק באחר. ולכך אמרו במסכת (יומא נד, א) כשהיו ישראל עולים לרגל היו מגביהין להם הפרכת והיו מראים להם (כשעלו לרגל) כי עליותם לרגל הוא עצם

החבור שנקרא מועד, ולפיכך אז היו מראים להם זה. ולכך אמר המבזה את המועדות, ולא אמר המבזה הרגלים כלישנא דקרא.

באמת המהרש"א מביא ביאור וראה מן המציאות, שהרי בזמן ירבעם ביטול המועד בזמן גרם שכבדו עבודה זרה, שהרי עשה חג בחודש השמיני שבדה מליבו. והמועדות בזמנם מורים על יציאת מצרים, וזה ההפך מהנעשה אצל ירבעם שנאמר "הנה אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" וזכר זה בדה מליבו.

דרש רב ששת בשם רבא, הסיבה שרצועת המלקות עשויה מעגל, היות ונסמך דין ארבעים מלקות לאיסור חסימת שור בדישו. **עוד דרש**, נסמך איסור שור בדישו לפרשת יבום ללמד שאם נפלה יבמה ליבום לפני מוכה שחין, אין חוסמים אותה ואין איתה להתייבם אלא חולצת. **עוד דרש**, המבזה את המועדות כאילו עבד ע"ז, ומקורו ממה שסמכה התורה "אלהי מסכה לא תעשה לך" לפרשת המועדות. **עוד דרש**, כל המספר לשון הרע, כל המקבל לשון הרע המעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים, שנסמך בתורה טריפה לכלבים, ל"לא תשא ושמע שוא".

ברצועה שהיו מכים היה רצועת של חמור, ולמד החכם בן הגליל "ידע שור קוניה וחמור אבוס בעליו" אמר הקב"ה יבא מי שמכיר בבעליו מחמת האבוס, ויפרע מן החוטא שאינו מכיר באבוס בעליו.

מבואר שהרצועה הגיעה עד כרסו של הנידון, **אמר אביי** מבואר שעשו לכל אחד רצועה כפי מה שהוא. **אמר רבא** א"כ בבי"ד היו הרבה רצועות, **אלא** היה הידוק וקשר ברצועה שניתן לכוון את הגודל.

כמבואר היו מחלקים את המלקות לג' מקומות בנוף, **דרש רב כהנא** "הפילו השופט והכהו לפניו כדי רשתו במספר" רשעה אחת מלפניו וב' רשעיות מאחוריו. **אמר רב חסדא** הרצועה כפולה "הפילו" ונדרש והכפילו. **ואמנם דרש** שצריך להיות מוטה, אולם בעבור זה היה מספיק שיהיה כתוב "ויתירה".

אמרה המשנה שמכה בכל כוחו, **דעת רבנן** בברייתא שהיו מעמידים שמשים שהם חלשים בכוחם ובעלי מדע רגועים. **ולדעת רבי יהודה** לא היו מקפידים והיו ממנים אף בעלי כח וחסרי מדע. **אמר רבא שמסתבר כדברי רבי יהודה** שהרי אמרה תורה "לא יוסיף פן יוסיף" ואם מדובר באנשי מדע מה צריך להזהיר. **ולדעת רבנן** אין מזהירים אלא לזדוים. **מבואר בברייתא** שמגביה, מגביה בב' ידיו, אבל את המכה נותן ביד אחת שכן יותר חזק.

מבאר הגמ', הגדול שבדיינים, קורא את הפסוקים המבוארים במשנה, **אם יש הרבה מכות** מאריך, ואם מעט מקצר, **והמצווה** לצמצם ולסיים בדיוק בסיום המלקות, **ואם לא** כמבואר ויכל לחזור. **השני**, מונה את המלקות. **השלישי** אומר "הכהו".

אמר רבא הוסיף על המלקות אפילו מעט שנאמר "לא יוסיף" **והנאמר** "מכה רבה" מתייחס למלקות שקיבל שמצוותם במכה רבה בכל הכח.

מבואר בברייתא, לדעת ר"ם אם התבזו ברעי בין איש ובין אשה נפטרים, ואין מים נפטרים אותם. **לדעת רבי יהודה**, האיש ברעי, אשה במים. **לדעת רבנן**, בין איש ובין אשה במים או ברעי. **ומבאר הגמ'** **בדעת רבי יהודה** כמבואר במשנה, שבין איש ובין אשה נפטרים ברעי, וחילק רק במים.

אמר שמואל אם כפתוהו וברת, נפטר. **מבואר בברייתא**, אם התבזה כאשר הרימו את הרצועה פעם א' או פעם ב', נפטר. **וכן אם נפסקה** הרצועה בפעם השניה, **אבל** בפעם הראשונה לא נפטר, כיון שאין כאן בזיון, **אבל במרובה** יש בזיון. **אם אמדוהו** שמיד לאחר שילקה יתבזה, אין מלקים אותו. **אבל אם לכשיצא** מבי"ד, לוקה. **ואם התבזה עוד קודם שלקה**, מלקים אותו כיון שנאמר "הכהו ונקלה" היינו לאחר ההכאה.

לדעת רבי חנניא בן גמליאל, חיובי כריתות שלקו, בי"ד של מעלה מוחלים להם על הכריתות "ונקלה אחיך לעינך" לאחר שלקה הרי אחיך. **עוד אמר**, אם עובר בעירה אחת נוטל נפשו, בודאי מי שעושה מצווה אחת כמה שכרו רב. **דרש רבי שמעון**, "ונכרתו הנפשות העושות" ונאמר "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" היינו שהפורש מן העבירה נחשב שעה מצווה. **רבי שמעון בר רבי אומר**, אם נמנע מאכילת דם מקבל שכר על אף שבין כך לא היה אכיל, **ק"ו** של מנע מדברים שהנפש מחמדתן ופורש כמה זוכה הוא ודורותיו ודורות דורותיו עד סוף כל הדורות. **רבי חנניא בן גמליאל** אומר צדקה יגדיל תורה ויאדיר.

אמר ר' יוחנן, כאומר דעת רבי חנניא שהמקבל מלקות נפטר מכרת, **אולם לדעת רבנן** אין כך הדבר שהרי אמרו בשבת דזונו בידי אדם, ויוה"כ דזונו כרת. ואם סברו כדבריו הרי לאחר שלקה מחמת יוה"כ יפטר מכרת ושניהם בידי אדם. **ביאר ר"ן**, שהאמור ביה"כ שזדונו כרת, זה **דעת רבי יצחק** שחיובי כריתות אינם לוקים ולמד מכרת באחותו שיש מן הכלל ללמד על דבר זה. **לדעת רב אשי**, אף אין נאמר כשיתר רבנן שיש מלקות בחיובי כרת אבל יוה"כ עיקר דזונו בידי שמים שאף בלא עדים והתראה מתחייב כרת. **אמר רב אדא בר אבהו** הלכה כרבי חנניא בן גמליאל. **שאל רב יוסף**, מי עלה לשמים וראה שבאמת נפטר מחיוב כרת, **תמה אביי** א"כ איך תבאר מה שאמר רבי הושע בן לוי, שג' דברים עשו בי"ד של מנע מהסכימו עמהם בשמים, אלא מתוך הפסוקים מתבאר כך, **כן הדבר** לדעת רבי חנניא בן גמליאל.

הדברים שהסכימו בשמים לבי"ד של מטה, **א. מקרא מגילה** "קיימו וקיבלו" היינו קיבלו למעלה מה שקיימו למטה. **ב. התיורו לשאול שלום בשם**, מובעז שאמר את הקוצרים והסכימו עמו שנאמר "ד' עמך בבור שחיל". **ג. תיקן עזרא** שיביאו **משאל לכהנים**, שקנס את הלויים, והסכימו עמו שמבואר בנביא במלאכי שאף הקב"ה אמר שיביאו את המעשרות אל בית האוצר, **ומבואר** "היריקותי לכם ברכה עד בלי די" **ביאר רמי בר רב**, עד שיתעייפו השפתיים מלומר די מרוב שפע ברכה.